

Ramon, lo foll

- 18 de novembre del 2015, a les 20.00 h
- Sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna, Andorra la Vella

Joan Massa i Sarrado

Filòsof, professor i exsecretari del copríncep episcopal

▲ Currículum

Nascut a Tírvia, a casa Pelafó, al Pallars Sobirà, el 17 de març de 1947. Fill únic de Joan Massa i Soliva, fuster, de casa Givràs d'El Compte, a Gerri de la Sal, i de Maria Sarrado i Farré, mestressa de casa, de casa Pelafó de Tírvia.

1950: la família es trasllada a viure i treballar a Esterrí d'Àneu, a les obres hidroelèctriques de l'Alt Àneu. El 1962 els seus pares es traslladen a la Seu d'Urgell.

1978: matrimoni amb Xuni Miñambres i Rebés. Dos fills: Aran, de 37 anys i Joan, de 34, i dos néts: Pau, de 6 anys i Roc, de 4.

Estudis:

- 1) 1958-1967: batxillerat, filosofia i teologia al seminari de la Seu d'Urgell.
- 2) 1967-1971: llicenciatura a la facultat de Teologia de la Universitat de Salamanca.
- 3) 1972-1974: estudis de doctorat a la universitat de Munic.
- 4) 1974-1976: llicenciatura en Filosofia i Lletres a la Universitat de Salamanca.
- 5) 1986-1994: llicenciatura en Dret a la Universitat de Barcelona.

Treball:

- 1) 1976-2013 al Principat d'Andorra fins a la jubilació:
 - de 1976 a 1984: a l'Assessoria Pedagògica i als Arxius del Consell General, i alhora professor de filosofia al col·legi Sant Ermengol.
 - de 1978 al 2013: als serveis del Copríncep Episcopal com a secretari general.
- 2) 2006-2010: primer Síndic de Greuges de l'ajuntament de la Seu d'Urgell.
- 3) 2013: membre del Comitè Nacional de Bioètica d'Andorra.

Distincions:

- 1) El 6-12-1989 rebé l'*Encomienda de la Orden de Isabel la Católica*, atorgada pel rei d'Espanya Joan Carles I.
- 2) El 15-1-2013 rebé la creu Pro Ecclesia et Pontifice, atorgada pel Sant Pare Benet XVI.
- 3) El 5 de març del 2013 rebé el premi 2012 d'Àgora Cultural del Principat d'Andorra.

Bona nit a tothom!

En aquests moments en què Europa –especialment França, amb aquest greu atemptat– viu una situació dramàtica, me'n faig totalment solidari. Només vull dir tres paraules. Tres paraules que molts han dit i escrit aquests dies: llibertat, igualtat i fraternitat. Va ser un teòleg el primer que va dir aquestes tres paraules. Es deia Fénelon, al segle XVII. I Robespierre les va pronunciar per primera vegada a l'Assemblea Nacional Francesa, on va demanar que els soldats havien de portar aquestes tres paraules escrites en el pit i en les banderes pertot arreu.

1. Parlem aquesta nit sobre Ramon Llull, en homenatge als seus 700 anys. No en sóc un expert i ha coincidit la lectura de Llull amb aquest horrible atemptat de París. Ha coincidit aquests últims dies, ha coincidit i és la gran paradoxa de la història, la gran paradoxa de les coses. Una de les missions que Llull tindrà –la *missió* és la paraula que segurament resumeix tota la seva vida– serà intentar veure què es pot fer –i com– perquè la veritat es pogués fer arribar als musulmans. De tal manera que avui, quan he vist a la televisió, al migdia, que l'exèrcit o la policia francesa trencaven la porta lateral de l'abadia o de la catedral de Saint Denis, he pensat: “mira, allí hi ha enterrats alguns dels companys de Llull, els reis de França”, als quals havia adreçat escrits per demanar-los ajuda. És a dir, “ajudeu-me per la missió que jo tinc a dur”. Que no li van acabar de fer cas. Però hi he pensat. Hi he pensat aquest migdia. De vegades és ben cert que es creuen els fils de la història sense saber-ho unes hores abans.

2. Llull, per situar-nos breument, és contemporani dels nostres Pareatges. Per tant, situem-nos a l'Andorra del 1278, una data per a nosaltres originària, per dir-ho així, que ens dona la raó de ser d'alguna manera, que marca l'origen i el sentit de ser d'aquest país. Llull en aquest any ja té quaranta anys. Ja s'ha convertit a la fe, per dir-ho en un mot. Llull neix a Mallorca. Neix a Mallorca després de la conquesta de Jaume I. Els pares de Llull devien ser burgesos, menestrals. No sé ben bé què era, en aquell moment, un menestral; potser un administrador. Però en tot cas, els seus pares van amb Jaume I fins a Mallorca, arriben a Mallorca i Llull hi neix l'any 1232. Uns diuen el 1232, uns altres diuen el 1235. I morirà gran, el 1316. Per tant, l'any que ve farà 700 anys de la seva mort.

3. Arran d'aquest centenari, a Catalunya i a Mallorca hi haurà un gran moviment. Potser hauria estat més gran si les institucions culturals no visquessin la crisi que viuen. A Mallorca, en previsió, per dir-ho breument, ja fa un any que el món cultural mallorquí català va optar per no demanar a les autoritats autonòmiques, que eren del PP, i va posar-se sota l'aixopluc de l'Església, pensant que no hi hauria canvi polític i que Llull seria passat per alt. D'aquesta manera, a Mallorca se'n fa responsable l'Església de Mallorca, el bisbat de Mallorca en concret, més que la mateixa Universitat de Mallorca. Hi ha moltes institucions a Mallorca. Sobre Llull, a partir de la setmana que ve, durant un any, obriran un gran debat en dos grans camps, el camp filosòfic i científic d'un costat, i el camp teològic i pastoral de l'altre.

A Catalunya la Generalitat es troba com es troba. Malgrat tot diuen que donaran subvencions. L'Institut d'Estudis Catalans vol publicar totes les seves obres. Llull en va escriure unes tres-centes. Ja han tret un primer volum i en trauran dos més. A Madrid, amb un acord del Senat de fa un any per posar-hi diners i amb l'acord també del govern per celebrar el centenari Ramon

Llull, la cosa ha quedat reduïda a un cicle de conferències que faran a la Biblioteca Nacional. Hi ha queixes sobre això, però bé, ja ho sabeu. Faran també actes a Friburg. En faran també a París. I en faran a d'altres llocs. Llull és per a la cultura catalana, sens dubte, el pare de la seva literatura i el pare de la llengua. És així. És el primer que escriu en llengua catalana. Òbviament, escriu en àrab i escriu també en llatí. Però és el primer que comença a escriure en català. Això és el que li ha donat l'honor i el nom definitius. Per això els noms d'universitats, els noms de carrers, els noms d'instituts...

És un pensador. És un filòsof, és un teòleg, d'altra banda no excessivament conegut. Ara se li està donant molta importància, sobretot a Friburg. Existeix un institut a la Universitat de Friburg de Brisgòvia, on els alemanys s'hi han dedicat a fons, juntament amb Mallorca i juntament amb l'Autònoma de Barcelona. Probablement Barcelona i Catalunya s'han dedicat més a Llull des del punt de vista literari i Alemanya s'hi ha dedicat des del punt de vista del pensament.

4. Tinc deu o dotze full al davant que, com podeu comprendre, no us llegiré, però en podem parlar entre tots. Veig que esteu gravant la xerrada. Publiqueu el que diem, serà més directe. Altres conferenciants anteriors van explicar Llull des d'un punt més acadèmic.

Llull és un seglar. Neix a Mallorca, com sabeu. De vida corrent, normal, més aviat de bon viure. És un joglar. Escriu. Es casa. Té dos fills... És un seglar, no un clergue. Fixeu-vos que el cristianisme a Mallorca el porta d'alguna manera Jaume I al segle XIII. Que a Mallorca abans –ara no entrarem en aquells temps–, el cristianisme, la comunitat cristiana de Mallorca és una comunitat cristiana que hi arriba amb els catalans i la burgesia, per dir-ho així, amb els soldats i els mercaders de Jaume I després de Muret, quan d'alguna manera la casa catalanoaragonesa progressivament deixa de mirar cap al nord i comença a mirar cap al sud. Doncs en un moment determinat, Llull, mirant un santcríst –ja casat i amb fills– a la seva habitació, s'adona que potser el seu camí no és el que ha realitzat fins ara.

Això m'ha fet pensar. Fixeu-vos-hi: us ensenyo aquest llibre, per si a algú li pot interessar, d'Amador Vega Esquerria, que va fer la tesi doctoral precisament a Friburg amb el títol *Ramon Llull y el secreto de la vida* i que ha publicat Siruela.

El llibre té tres grans parts i un epíleg, amb quasi 200 pàgines finals de textos de Llull.

Primera part: *El secret de la vida. Conversió: 1232-1263. Formació: 1263-1274. Contemplació: 1274-1283. Predicació: 1283-1316.*

Segona part: *Saviesa i compassió. Una cristologia còsmica. El cos de la contemplació. El descens il·luminat.*

Tercera part: *L'alquímia del llenguatge. Conversió i conversa. L'oració contemplativa. Llenguatge i destrucció. Parlen els animals, els metalls i les plantes.*

Epíleg: *Hermenèutica del secret.*

El secret de la vida. És molt, molt interessant. L'autor llegeix totes les obres de Llull a favor de la seva tesi.

5. Només breument. Sant Pau, tothom ho sap, en un moment determinat cau del cavall. Jo no vull entrar-hi ara. Sant Agustí té una vida molt semblant. Llull té una vida molt semblant a la de Sant Agustí. Tenen la joventut que tenen. Tots hem tingut la joventut que hem tingut. És a dir, jo he estudiat teologia molts anys i volia ser capellà... És clar, ser capellà quan un té 10

anys i et porten al seminari i vas estudiant i vas estudiant... Però quan en tens 18, 19 o 20 et fas la pregunta: escolta, això què és? Per tant, aquest plantejament de la vida, el sentit de la vida, per dir-ho així, on és? I per què? Òbviament, els anys que he estudiat teologia són anys llegint, entre d'altres, Sant Agustí o llegint Sant Pau. La gran riquesa de les persones que s'han convertit, els conversos... Sempre hi ha gent que es converteix en un moment determinat... Què va sentir Paul Claudel la nit de Nadal quan passava per davant de la catedral de Nôtre Dame mentre cantaven a l'interior? Va dir: escolta, què fan aquests? I entra a la catedral, seu a l'últim banc i li canvia radicalment la vida a partir d'aquell moment...

Llull en un moment determinat té una conversió. Diu: no vaig bé amb la vida que porto. Nosaltres encara som d'una generació, pels anys que tenim, que sabem què vol dir *món*, *dimoni* i *carn*, per dir-ho així. És a dir, el deixar, el convertir-se, l'abandonar la vida de disbauxa i abraçar *l'anar i prediqueu*... Per tant, un altre Llull comença una altra vida a partir d'aquell moment. Deixa la dona, deixa els fills... *L'aneu i prediqueu*. A Llull, l'Església catòlica el considera beat. Mai formalment no el van declarar beat. Mallorca sí. Mallorca sempre li ha retut tribut de santedat. L'Església fins a Pius IX no dirà res.

A Mallorca li donen atributs d'home venerable i beat. Sembla que hi ha un intent, avui dia, d'aconseguir que el facin sant. És quelcom que es mou als nostres dies. Però, de moment, no ho és.

6. Per tant, a partir d'aquell moment, Llull canvia el sentit de la seva vida. Se'n va a fer el camí de Sant Jaume, va a Santa Maria de Rocamadur, al sud de França. Torna després de fer el Camí. Passa per Barcelona, i a Barcelona coneix Sant Ramon de Penyafort, contemporani seu, el jurista que segurament va estar al darrere dels nostres Pareatges del 1278. El gran teòric, el gran pensador que té Jaume I. El que va fer les Decretals amb les quals l'església catòlica s'ha regit fins al segle xx. El primer Codi de dret canònic és de l'any 1917, però abans d'aquest codi teníem el dret de Sant Ramon de Penyafort.

Ramon de Penyafort, pel que en diuen els biògrafs, té una relació molt forta amb Llull quan aquest se'n volia anar a París. Penseu una cosa: Jaume I, el seu gran mentor, no sabia llegir. El gran rei de Catalunya, el Conqueridor, mai no va saber llegir. Són d'aquestes coses que impacten molt mirades des d'avui.

Llull vol marxar a París. Ramon de Penyafort s'hi oposa, li recomana que el que ha de fer és tornar a Mallorca i veure i viure la seva realitat. A partir d'aquest moment es posa a estudiar àrab amb un esclau mulsulmà, dels musulmans que hi havia a Mallorca. Es passa cinc o sis anys estudiant àrab. Probablement no solament la llengua, i aquest és un altre dels grans interrogants del que va fer durant tot aquest temps. Avui s'està obrint un corrent de pensament sobre Llull, per part de coneixedors de la llengua àrab i de la teologia islàmica, que comencen a relacionar Llull amb la teologia islàmica; fins fa relativament poc temps ningú no havia estudiat les influències àrabs que va tenir Llull.

Llull se'n va en aquests anys a viure a Randa. Randa és un poblet del centre de Mallorca a la carretera que va cap a Lluçmajor, on ara hi ha un convent que ell va fundar. Allí és on es tanca durant nou anys. En aquells dies devia ser una casa, ja que el convent el va fundar després. S'hi tanca durant nou anys.

7. La seva gran obra, per dir-ho així, al costat de les altres, és *La Vida Coetània*; és la seva biografia, que ell escriu dos o tres anys abans de morir. Mor el 1316 i *La Vida Coetània* la dicta a París, a la cartoixa de Vauvert. En aquesta autobiografia tornem una altra vegada a *Les Confessions* de Sant Agustí, quan al final de la vida interpreta tota la seva existència, tot i que és un llibre que ell no escriu. El dicta i probablement el dicta en llatí, després ell mateix el traduirà al català, a Montpeller.

En *La Vida Coetània* Lull explica i dona un sentit, al final, a tota la seva vida. Allí explica que ha estat nou anys tancat a Randa, sol. Allí és on ell construeix el seu pensament:

- Totes les seves gestions i tota la seva producció literària aniran encaminades a *la missió* com a punt focal.

- *La missió* és el compliment del primer manament del cristianisme: conèixer i estimar Déu. Tota la doctrina de Lull es fonamenta sobre la capacitat del coneixement teològic de l'home.

- *La missió* neix en l'àmbit personal. En la conversió és on Lull descobreix la identificació entre viure com a bon cristià i obligar-se a la predicació, fins a donar la vida.

- Primers destinataris: els musulmans "que ens envolten". També els jueus i altres pobles (orientals, tàrtars). Visió estratègica d'aquesta unió i conversió amb vistes a la croada.

- Per poder dur a terme *la missió*, cal una reforma general perquè tothom assumeixi la seva obligació, en els seus nivells de responsabilitat. I cal implantar una formació per poder-la realitzar. Dels cristians i dels missioners. Catequesi per als primers i l'art per als segons. Aquest objectiu quedà superat, ja que l'art esdevingué un sistema universal, no solament per a *la missió*, sinó com a instrument general de tot coneixement, per ser el més d'acord amb la naturalesa de l'home.

- És un itinerari espiritual, que és el que recorregué personalment Lull, iniciat en el baptisme i en el procés de coneixement de la pròpia fe, raonat i afectiu. Aquest procés és la contemplació, on el cristià cerca motius, raons i arguments que l'ajudin a entendre allò que creu (satisfacció de les pròpies exigències intel·lectuals i acumulació de recursos per dialogar amb els altres). Obligació d'entendre i estimar, també. L'amor acompanya sempre l'entendre, "l'amància va junta sempre a la ciència". En la contemplació el cristià esdevé missioner. *Blanquerna* és la novel·la exemplar per a tothom.

- *La missió* té, a més, en la institució eclesial el caràcter de *missio*, d'ésser enviat, és a dir, reconeixement de capacitat i atorgament d'autoritat. Cal una formació específica, així fou la fundació de Miramar: contemplació guiada per l'art amb estudis de les llengües del moment.

8. Lull s'adona que ha de buscar un sistema, una manera d'explicar tot allò que ha arribat a comprendre per contemplació. Lull és un místic. Aquest cap de setmana *La Vanguardia* ha entrevistat Pàniker. En un moment li pregunta el periodista com és possible la defensa de l'espiritualitat i la transcendència en una societat laica. I contesta Pàniker: "Ja sé que hi ha persones que, així que escolten paraules com *transcendència* i *mística*, fugen corrent... Hi ha hagut massa quantitat de bocamolls en aquest territori. Però quan parlo de transcendència em refereixo per exemple, al que una persona sent quan escolta una sonata de Bach. I quan parlo de mística, penso en la capacitat de viure aquí i ara, entreveient la no-dualitat originària prèvia a qualsevol concepte. Segons el meu parer, el sentit de la transcendència, com l'art, està inscrit ja en els nostres gens i és en una societat secularitzada i laica on

millor pot brollar espontàniament. Per les mateixes raons acostumo a autodefinir-me com un agnòstic místic”.

Llull és un místic. Com ho és Santa Teresa, que també fa el centenari ara.

9. La mística és un món complex. Molt complex. Hi he dedicat temps i reflexió en la meua vida. Vaig tenir una amiga a Salamanca que es va fer monja de clausura. Es va fer de clausura llegint Santa Teresa. Quan has conegut algú que, com Llull, era una persona corrent, normal per dir-ho així, dona o home, i de cop fa un salt al buit, es torna *boig* –Ramon *lo foll*–, et preguntes què ha passat. No entens res. L'amiga viu avui feliç a Alba de Tormes dins del convent, en el secret de la vida. Però et fas preguntes. Quan coneixes una persona sana, corrent, comuna, actual, normal en el sentit de la plenitud de la vida, que de cop i volta, diu: “Mira, esto no me va, me hago monja”, què és el que ha vist? Què és el que busca? Què no troba?

10. Per tant, Llull arrenca d'aquests famosos nou anys a Randa, descobreix –diu– per contemplació allò d’“aneu pel món i prediqueu” de l’Evangeli. Llull fa una opció i s’adona que no pot ser del tot completa sense la missió. (La paraula *missioner* ve d’aquí.) Cal sortir, anar a fora i intentar explicar als altres, fonamentalment als musulmans, el misteri descobert. Aquest gran misteri, perquè això és un gran misteri, el misteri del sentit, el misteri del secret de la vida, és el que Llull d’una manera o una altra intentarà dur a terme a partir d’aquell moment, sempre més. Com sabeu, escriurà en català, des del punt de vista místic, des del punt de vista de la filosofia o de la teologia, però sempre amb aquest objectiu de la missió.

Llull creu que els musulmans normals, que coneix a Mallorca, no són i no tenen una cultura suficientment gran per poder-hi discutir o per poder-hi parlar. Discutir ja estaria bé, però cal intentar convèncer l’altre de la veritat que un té, la veritat de tipus religiós, a partir de la raó i a partir de l’amor. L’*Ars Amatoria*.

11. El concepte de l’amor. Seria molt bonic seguir Llull en el seu concepte d’*amor*. El concepte d’amor que té mentre està casat i té fills, i el concepte d’amor que després farà servir, per exemple, en l’obra *Blanquerna*, escrita en català. *Blanquerna* no deixa de ser una persona que, en un moment concret, abandona els pares, es fa capellà, després frare, després bisbe, després papa i, al final, Ramon *lo foll*, que està present en l’obra, li diu “no, t’has de fer ermità. Allí és on descobriràs el sentit, la vida”. Llavors, Ramon Llull aprofita tots aquests estaments, pels quals *Blanquerna* ha anat passant, per carregar fortament, primer parlant del matrimoni, després de la vida conventual, dels frares, dels bisbes. És un autor antisistema, en aquest sentit.

Per tant, el seu pensament primer és: què faig jo? Com puc fer-ho? És una pregunta, d’altra banda, eterna en la filosofia i en la teologia. És clar, es troba davant dels musulmans, també d’alguns jueus. Sobre l’existència de Déu, ell mateix es fa la pregunta: no tinc problema, perquè els musulmans ja hi creuen. Igualment amb el gentil i tots tres escriuran així una altra obra amb el títol *El Gentil*. *El Gentil* són aquells que no creuen. Llavors aquí, per dir-ho molt breument, els que més o menys hem estudiat una mica de filosofia optaran per la via agustiniana, per la via platònica, per la via de Sant Anselm, famós per l’argument sobre l’existència de Déu. Torna Sant Anselm d’una manera claríssima. L’argument antològic de Sant Anselm és d’aquells que fa pensar una mica, però el món del llenguatge té les seves trampes. Sant Anselm no

l'ha descobert. Diu: "Déu és un ésser que, més gran que ell, no n'hi pot haver cap altre". Per definició, "aquest més gran que no n'hi ha cap altre", aquest ésser hauria d'existir, perquè si no existís, n'hi hauria un altre de més gran que ell, aquell que, a més de pensat, existeix.

Llull parteix d'aquí i des d'aquell moment defineix quines seran aquestes condicions. Llull és platònic, és agustiniana. Quins conceptes, *dignitats* en dirà Llull, quins conceptes, quines dignitats té aquest Déu, que és infinit, que és etern? S'adona que tenint aquesta fe ha de poder parlar amb els musulmans, que també la tenen, i amb els jueus, que també la tenen, i fins i tot amb els gentils, que no la tenen ni creuen. En aquesta reflexió és quan crea el mètode, tot el sistema conegut amb el nom d'*ars*.

12. Coneixem cinc o sis *ars* en llatí:

-El primer llibre que escriu, *Llibre de contemplació en Déu*, escrit a Randa, és on contempla de dia, però de dia no acaba de veure ben bé el que és. Quan ho veu clar és quan dorm. "Dormint és quan veig clar què és el que he d'escriure." Així, l'endemà, quan està despert, escriu. Es una obra d'abans de 1275. (Recordeu el poeta Foix: "és quan dormo que hi veig clar...").

-L'*Ars compendiosa inveniendi veritatem*, és a dir, l'art per arribar a la veritat, dos anys més tard.

-L'*Ars Demonstrativa*, seguirà més tard; el 1283.

-*Ars Inventiva Veritatis*, un altre art del 1290, amb 12 figures.

-*Ars Generalis ultima*, ja cap al final de la seva vida, el 1307. La vol ja universal, per a tot saber.

-i encara l'*Ars Brevis*.

És a dir, tot el que se'n diu *art*, l'art de l'autodidacta Llull, l'*illetratus*, "un do del cel" (*coeli dedita*), "l'art i manera", el conjunt de figures, principis i normes metodològiques serà un dels corrents, una de les petjades que Llull deixarà escrites al segle XIII, que arribarà fins a la lògica matemàtica, al descobriment dels ordinadors i els llenguatges binaris. Totes aquelles circumferències que neixen d'un centre que les fa girar, per matèries i per temes..., al final s'adonarà que l'art no solament és un mètode, un instrument de coneixement per arribar o per enfortir la fe, sinó que serveix per a tot tipus de coneixement. L'art té un caràcter evolutiu en Llull, especialment en la lògica i els sistemes de demostració, en el constant repensar sempre el mecanisme en diàleg amb els altres.

L'*Ars generalis* és ja universal, com a instrument per a totes les branques del saber i servirà per a tot.

La manera de conèixer es desenvolupa a partir de la lògica, per dir-ho d'alguna manera. L'*Ars demonstrativa* o l'*ars combinatoria* tenen aquesta finalitat. S'adona que els que ja creuen, que són els musulmans, tenen ja la mateixa base. Quins avantatges té el cristià, en relació amb el musulmà? Per què l'he de convertir? L'he de convertir a partir de l'art, que són raons necessàries, dirà Llull. *More geometrico*, com en aquests mateixos moments ensenya a París el franciscà Joan Escoto Eurígena. És a dir, geomètricament demostrat. Llull estava convençut que un musulmà que tingués un cert coneixement de filosofia, uns mínims per dir-ho així, cauria rendit davant de l'*ars*. Però moltes vegades es va trobar que no va ser així. Ell mateix explica el cas d'un teòleg mallorquí en el *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*. Llull sempre va

defensar el camí espiritual. Ramon Llull subratlla la novetat del seu projecte i el contraposa al fracàs que ha conduït el mètode usual de missió, que era l'escolàstic, el dels dominics, vigent a final del segle XIII. Per fer-ho, se serveix de diferents arguments. En primer lloc, fa una crítica de les formes contemporànies de missió i recorda un episodi que, segons afirma, conegué de primera mà i repeteix en diversos indrets de les seves obres. La història parla d'un frare molt ben instruït en teologia, que anà a terres de musulmans i es presentà davant del rei, que per la seva part era bon coneixedor de la lògica de la filosofia i de les ciències de la natura. El frare parlà al rei de les veritats de la fe cristiana de forma eloqüent, fins al punt que el rei, mig convençut, li demanà que tot allò ho aclarís amb demostracions racionals, assegurant-li: "em faré cristià jo i tot el meu regne, i qui no vulgui ésser cristià, serà decapitat". El frare respongué que la fe cristiana és tan sublim que no pot ser demostrada i li recità el credo, el símbol de la fe, en àrab, dient-li: "creu això i et salvaràs". Aleshores el rei li contestà que "de tot això no hi ha res que es pugui demostrar. Tot són afirmacions i coses que s'han sentit a dir. Jo no vull deixar el creure per un altre creure. En tot cas, vull un creure per un entendre. Has obrat, per tant, molt malament, perquè no has fet res de nou. No tinc la fe que tenia i ara ja no sóc ni cristià ni sarraï ni jueu. El rei féu apallissar el frare i l'expulsà del regne". És a dir, Llull vol intentar superar aquest estadi, intenta realitzar i dur a terme que la fe cristiana sigui demostrable.

13. Ja Sant Agustí ens va donar aquelles dues famoses frases, que s'han dit en llatí sempre, que jo us traduiré, el *credo ut intelligam* –"crec a fi d'entendre"– i l'altra és *intelligo ut credam* –"entenc a fi de creure"–. Sant Agustí havia passat per l'agnosticisme. Llull, com Sant Anselm, agafarà la primera. *Credo ut intelligam*; és a dir, "crec a fi d'entendre". Llull creu que amb tot aquest projecte que portarà a terme, amb les arts i dialogant, l'entendran i es convertiran. Llull va viatjar tres o quatre vegades al nord d'Àfrica amb els mercaders. Dues vegades va sortir tou i calent, ferit. I no el van matar de miracle. El nord d'Àfrica, Tunísia..., tots aquests llocs estaven sota el comerç i sota la protecció catalana, per dir-ho d'alguna manera i, per tant, no hi havia dificultats per viatjar. Però molt atrevit i llançat, en el sentit de: "jo vaig allà, predico i faig pràctiques de les meves teories". Però, no aconseguia res i tornava. Llavors canviava l'art. Veia que algun pas en el seu sistema no funcionava i l'anava canviant sobre la marxa.

14. A la vegada Llull va estar quatre o cinc vegades a Roma, intentant entrevistar-se amb els papes.

Té llibres escrits amb aquest títol, *Súpliques*, per als papes o *súpliques* per als reis perquè li fessin cas i li donessin suport, que l'hi van donar, sobretot Jaume II, en la mort de Jaume I, rei de Mallorca. Donar-li suport material i d'acompanyament. Però ell mateix veu diverses vegades que no pot, que no li surt.

Com en una de les seves obres famoses, *Lo Desconhort*, escrita precisament tornant de París. Llull hi va anar dues vegades a discutir-se amb la Universitat de París per aquests temes, però perdia sempre, des del punt de vista intel·lectual, i tornava una altra vegada desvalgut cap a Montpeller. Entre Montpeller i Mallorca és on passava la vida, dedicant els dies al que sempre va dir i sempre va fer, és a dir, intentar presentar la fe cristiana raonable, que pogués ser entesa per un altre, de tal manera que l'altre, per raons necessàries o *more geometrico*, vingués a la fe

cristiana. Hi ha, però, les croades entremig. Sant Joan d'Acre, situat a Síria, ja s'havia perdut.

15. Llull està molt inquiet, com en devia estar la cristiandat, per anar a grans trets, com en devien estar el papat i les ordes militars. Llull tota la vida va lluitar contra les ordes militars, que vivien massa bé.

Escriu aquest famós llibre, *El Darrer Llibre Sobre la Conquesta de Terra Santa*, on, a pesar de tot, hi ha dues maneres de convertir l'infidel, de convertir el musulmà. La via espiritual, la missió que jo tinc per la via de l'art. Però el Sant Sepulcre, continua estant en mans dels musulmans. Per què els musulmans tenen el Sant Sepulcre? Perquè, segurament, Mahoma en aquells moments, va tenir una vida molt més digna, molt més austera i molt més espiritual que la dels cristians. I per això es va perdre, ens diu Llull.

És el moment dels il·luminats, dels *il·luminati*, un corrent de pensament d'aquells dies. Llull fa seu el pensament de Sant Francesc d'Assís, que coneixia. Cal desprendre's de les riqueses i dur una vida austera. Aquesta vida Llull ja l'havia practicat sempre. Des de l'instant que abandona dona i fills, abandona també els béns, ho abandona tot. Es vesteix amb un sac, i amb un sac va anar pertot arreu. Òbviament, sigui la corona o siguin les ordes religioses el mantenien viu. Comença a fer una teoria: l'Església ha de tornar a l'origen: en aquest sentit, es torna un antisistema. No es pot convertir ningú amb el model d'Església que tenim.

Com els apòstols, cal anar a l'origen. Hem de fer el mateix que van fer ells. Filòsofs com José Luís Abellán, Carrera Artau, Joaquim Xirau, Miguel Cruz Hernández tanquen la seva exposició sobre Llull amb aquest capítol: visió utòpica de la reforma social. Aquest pensament utòpic es troba en obres literàries com *Blanquerna* i *el Llibre de meravelles*. Hi ha un temps originari, fonament de la societat, al qual cal tornar per recobrar el sentit perdut de l'existència i refer l'ordre còsmic. Restaurar l'ordre axiològic: els valors. El joglar Ramon *lo foll* pregunta a Blanquerna què és el valor: "valor es el valimiento de las virtudes frente a los vicios". El fi últim no és cap altre que la consecució d'un món en pau, on tots ens estimem.

Sembla que Llull rebutja la guerra. Només accepta "la guerra espiritual", és a dir, la "controvèrsia per raons necessàries", la lliure discussió d'idees per arribar així a la coincidència. Concòrdia universal, unitat d'una consciència ecumènica en l'ordre social de les dues jerarquies: *l'arbre apostòlic* (papa, cardenals, patriarques, bisbes, abats, priors, clergues...) i *l'arbre imperial* (emperador, prínceps, nobles, cavallers, burgesos, procuradors, jutges, advocats,...) i totes ordenades al camí de la humanitat cap a Déu. Llull creu que cal establir una assemblea anual, en lloc neutre i segur, amb una sola llengua, per aconseguir la conciliació universal.

Per això cal repartir les riqueses, abraçar la pobresa. D'aquí la profunda crítica de les ordes religioses i de les jerarquies eclesiàstiques. La riquesa ha d'estar al servei dels altres per tenir una vida cristiana més propera a l'esperit evangèlic. Una conversió de tots. Des de l'advocat fins a l'emperador, des dels clergues fins al papa, en els dos arbres.

16. També les riqueses poden destinar-se a les croades, per donar-los un nou impuls i recuperar el Sant Sepulcre. Llull aquí es desplaça. Davant de l'estranger, davant del musulmà o del jueu hem de continuar per la via espiritual de discussió, de diàleg. Però, a la vegada, Llull recorda a tothom que el Sant Sepulcre continua estant en mans no cristianes, en mans musulmanes. Per tant, cal també una guerra, cal tornar a organitzar una croada. Ell diu l'última. L'última per

fer-nos amb Jerusalem. I torna a la teoria de les dues espases. (Els coprínceps episcopals d'Andorra l'han dut pràcticament fins ara. Si us hi fixeu, a l'escut del bisbe Iglesias hi havia el bàcul i a l'altre costat hi havia una espasa.) Llull promourà aquesta nova croada. Primer no li fan cas. Torna a estar a París. Torna a venir de París. És en aquests moments que escriu la *Vida Coetània*. Segurament escriu la *Vida Coetània* per presentar-la, com a resum, al papa, per allò d'"escolti, miri, els meus antecedents són aquests". Per aquí van avui dia els intèrprets de Llull. La biografia com a punt de partida i resum final: ha arribat el moment d'unir-los a tots i intentar anar a Jerusalem, a conquerir i fer nostre el Sant Sepulcre.

Una croada molt especial i delicada. Amb un sol comandament, una sola llengua i decidida en una assemblea general, una mena d'ONU del moment, com he dit. Llull elabora un pla estratègic que presenta al papa, al col·legi de cardenals i al rei de la Corona d'Aragó: unificació de totes les ordes militars (calatrava, templers, hospitalaris, teutons...) en una sola milícia. La descriu Llull amb tot detall, fins i tot l'itinerari que ha de seguir. Ens explica que hi ha cinc vies, cinc camins per terra per arribar a Jerusalem. En descarta quatre i agafa la via que després seguirà Espanya o que Espanya ja havia començat a seguir, que era la via d'arribar a Granada: baixar per València, anar cap Almeria, arribar a Granada, saltar al nord d'Àfrica, cap Algèria. És a dir, tenia una concepció de l'estratègia des del punt de vista militar per arribar fins a Jerusalem.

17. Acabo. *Lo foll*: tothom li dirà després *Ramon lo foll*. El seu recorregut, la seva posterioritat és fosca, fonamentalment per la crítica dels dominics. Llull es va fer de l'orde terciària i la seva recepció posterior és deguda a la protecció dels franciscans. Ens explica Llull, en una de les seves obres, que hi va haver un moment a Gènova, abans d'embarcar per anar a un viatge a Tunísia, que va tenir un gran dubte, ja que els dominics –estava en un convent de dominics– li deien: "escolta si et vols salvar, que fa molt temps que rodes pel món, t'has de quedar aquí amb nosaltres". Així ho escriu a la *Vida Coetània*. Va estar dubtant molt temps perquè no sabia si quedar-se com a dominic o continuar sent franciscà. Finalment, va continuar sent franciscà. Els dominics li declararan la guerra. Sobretot Eimeric, inquisidor de la Corona d'Aragó. Posaran totes les seves obres a l'Índex. Totes les que es van trobar ja al segle xv. Les obres de Llull han estat a l'Índex fins al 1920. És a dir, l'església catòlica, la jerarquia, a partir de la seva mort, el va tenir sempre apartat. Apartat el seu pensament i apartat dins de l'ortodòxia catòlica, per dir-ho així.

Ara és quan s'ha vist que, des del punt de vista de la filosofia, des del punt de vista matemàtic –Llull escriu també obres d'astronomia– beu de la cultura musulmana, el sufisme. I segurament tot el tema de les *dignitats*, a partir d'aquesta idea que ell té de Déu, les treu probablement del llenguatge i de la teologia àrab i musulmana. D'autors com Avicenna, Al-Farabí, Averrois, Al-Ghazalí o d'autors menors.

Per tant, floreix avui dia un redescobriment de Llull buscant-li la font àrab. Curiosament, de Llull no s'ha conservat cap obra escrita en àrab. Se n'han conservat les obres en llatí. Se n'han conservat les obres escrites en català i alguns versos en occità. Però en àrab, no se n'ha conservat cap. Aquí hi ha una pista per veure fins on *l'Esplèndid*, com li deien també a vegades –*Raimundus splendidus*– i que ell mateix es posa, ho fa amb conya o amb ironia. *Ramon lo Foll* i *Ramon l'esplèndid*. "Jo sóc l'esplèndid". Aquell diàleg en *Blanquerna* entre ell i un príncep, des d'un punt de vista polític: "l'esplèndid sóc jo", i Llull li respon, "no no, perdona,

sóc jo l'esplèndid". I tots dos defineixen què entenen per *esplèndid*. Per a Llull volia dir "jo estic boig". Boig en el sentit que cal girar completament tot el mitjà, perquè solament d'aquesta manera seriem capaços de dur a terme la missió que els cristians tenim encomanada. No és una qüestió que pertany de fer solament a l'Església jeràrquica, ho ha de fer cadascú.

Acabo aquí.

L'Àngels ha portat *El llibre de les bèsties*, que, òbviament, fem llegir als alumnes de primària i secundària. És boníssim. Però, és clar, hi ha molta lectura amagada a sota. Quan la guineu lluita amb el lleó per qui ha de ser el rei, en el fons Llull s'està carregant el sistema. El sistema polític i social del seu moment.

Hi ha algú que ja s'ha dedicat a posar-hi noms. El lleó era Jaume II o el rei de França. La guineu era no sé qui. És bonic perquè està escrit en català originàriament, que és, tal com us deia al principi, el seu gran impacte en la cultura catalana i en la cultura universal, per ser el primer que s'adona que també es pot escriure sobre filosofia i sobre teologia en català. Deixant el llatí de costat, que això té molt pes. Més de quatre segles més tard ho farà aquí el *Manual digest*, al segle XVIII. En uns moments en què també tots, des del punt de vista científic, a Catalunya escrivien en llatí, Fiter i Rossell escriu aquí en català.

Molt agraït per la vostra atenció. Parlem ara. Tot això mentre anem a buscar també el Sant Sepulcre. A Síria.

Joan Mingorance

He pensat que, en la seva conversió, primer, de creure i, després, de comprendre, d'alguna manera també hi ha l'emoció, el sentiment i l'amor. Els grans corrents de l'edat mitjana, com el de Sant Agustí.

Joan Massa

Sí. Sí. I l'amor. Ell parla moltes vegades de l'*Ars amatoria*, l'*amancia*, com una font de coneixement.

Ell escriu en occità. En el *Llibre d'Amic e Amat* hi ha parts escrites en occità. No sóc un expert de Llull, però Joan Mingorance coneix bé *La historia crítica del pensamiento español*, de José Luis Abellán. També Joaquim Xirau, filòsof català, que s'exilia durant la guerra i marxa a Mèxic, escriu *Vida i obra de Ramon Llull. Filosofia i mística*. En els últims capítols –això és història del pensament– es concentren en el tema de la utopia.

Per mi un llibre molt revelador és, com ja us he dit, *Ramon Llull y el secreto de la vida*, d'Amador Vega Esquerri. Llull des del punt de vista de la seva vida, és com Sant Agustí si llegissiu *Les Confessions*. Una persona que en un moment determinat li canvia la vida; qui diu Llull, diu Sant Agustí o Paul Claudel o Sant Pau, i tants altres.

Joan Mingorance

És molt interessant, d'alguna manera, sentir una mena d'il·luminació i marxar i deixar les coses. Hi ha un autor que és impressionant Hölderlin, Friedrich Hölderlin. És una persona que creu que està destinada a salvar Grècia. Estic parlant del segle XVIII. Salvar Grècia de tota la influència àrab per tornar a recobrar tot el que havia estat la Grècia antiga. És aquest missatge, aquesta mena de vocació i per això deixa una situació, sobretot d'amor, que és impressionant. Jo crec

que és l'expressió de l'amor perfecte. Moltes vegades m'he preguntat com és possible que un amor perfecte es pugui trencar per una mena diguem de crida, de crida per fer això. És clar, en el llibre de Hölderlin, que després en la seva vida va passar també el mateix, acaba boig, boig literalment d'amor. No ho sé. Jo crec que també ha passat moltes vegades a gent política, que han posat la seva família en una situació molt dura. Perquè ell ha volgut efectivament sentir aquesta mena d'utopia de què tu parlaves, però que a la seva família l'ha portat a una mena de ruïna i desastre. Aquestes coses són molt interessants quan no afecten unes altres persones.

Joan Massa

La dona de Llull li demanarà comptes després. Es conserva la sentència feta a Mallorca, on ella li demana que almenys li doni alguna cosa per viure. I hi ha la sentència. La sentència judicial on dona a la dona i als fills els diners suficients per poder viure. Sí. La bogeria. Nietzsche s'abraçarà, on va ser que es va abraçar als dos cavalls que hi havia allí? A Torí. S'abraça als cavalls.

Antoni Pol

De l'actualitat de Llull, què en destacaries?

Joan Massa

És curiós, els cristians han anat a convertir els musulmans. Estàs fent una bona pregunta. És a dir, tot el món de l'ecumenisme –fixeu-vos-hi, encara Benet XVI ho va dir, des del punt de vista de la teologia catòlica. En el cristianisme es viuen moments molt curiosos. L'actual papa està en un altre esglaó. Ara en podem parlar si voleu. Perquè aquest papa també és franciscà i també és antisistema, i llença i obre la pàgina: a mi no em deixen fer gran cosa, però aquí ho deixo i potser d'aquí vint o vint-i-cinc anys ja ho farà algú. Però el plantejament de l'Església avui, l'església catòlica, i qui diu església catòlica em podria posar a la pell dels altres, dels musulmans, per exemple o dels jueus. L'església catòlica va arribar a fer aquella frase, aquella sentència tan cèlebre: *extra Ecclesiam nulla salus* (“fora de l'Església no hi ha salvació”).

Llull es mou per aquesta mateixa frase. Si ell hagués estat convençut que els musulmans –al cap i a la fi aquests creuen en Déu... Mahoma ja ho ha explicat bé, però Al·là no acaba de ser ben bé el nostre... Això als inicis del segle XXI, Benet XVI ho va dir a la universitat i es va aixecar una gran polseguera, perquè va fer seu el contingut de la frase *extra Ecclesiam nulla salus* i llavors preguntes: els que no són cristians, què passa? Aquests no se salven? A l'Església encara se li pregunta, com fan alguns dels moviments de la dreta europea, en aquest moment, que se'ls ha de convertir? És a dir, aquells de Pegida, del *Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*, (el moviment alemany contra la islamització d'Occident), que es reuneixen deu o dotze mil a Dresden, des de fa un any, en el fons estan convençuts que, a Europa islamització, no. Cristianització, sí. Ja ho sé que no podem reduir la situació d'Europa avui en dia a religió catòlica contra musulmana. No sóc tan innocent, tan ingenu, de creure que és una lluita de religions. Però algú sí que la presenta com una lluita de religions, encara avui.

Antoni Ubach

Hi ha similituds i diferències entre la relació de Sant Francesc i la relació de Llull amb els musulmans?

Joan Massa

Sí, Sant Francesc va anar a Egipte. Hi va anar a veure si podia convertir el sultà.

Antoni Ubach

No, no. Exacte, va obtenir... els franciscans també...el dels llocs sants. És a dir, per exemple, hi ha similitud en aquest sentit amb el Lull o no?

Joan Massa

Sí. Sí que n'hi ha: Lull arribarà a escriure *El Llibre de les Bèsties*. La natura, per ell, i això és una idea platònica, les realitats corporals o terrenals, no deixen de ser miralls petits de la divinitat. Per tant se'ls ha d'estimar. La idea de l'amor és un amor a la natura. És un amor als arbres. És un amor a tots. És un amor als enemics. La bomba, que en el cristianisme és l'*estimeu-vos com jo us he estimat*, Sant Francesc la porta al final, al final de tot. La diferència que hi ha entre Sant Francesc i Lull és que Lull hi va haver un moment en què va dir: "per acabar-ho, agafem l'espasa".

Antoni Ubach

Això Sant Francesc no ho fa.

Joan Massa

Exacte. Però Lull segueix Sant Francesc i el seu pensament. És el corrent del pensament agustinià. Si hi ha dues grans línies en la història del pensament occidental una és la que va de Plató a Sant Agustí, als franciscans i arriba fins als Beatles i nosaltres. Quan jo era jove anàvem a meditar a l'Índia. És aquest. I l'altra línia és Aristòtil, Sant Tomàs, la racionalitat i els ordinadors, per dir-ho d'alguna manera.

Altra persona

Virgili en quina línia està?

Joan Massa

Virgili és anterior.

Altra persona

Però en quina línia el posaries?

Joan Massa

Pot ser Virgili, com a bon poeta, una barreja, però ja s'havia iniciat la divisió. Es va fer amb els grecs. En última instància, nosaltres som grecs. Virgili també. Els europeus som grecs, fonamentalment som grecs. Un historiador va escriure: hi havia dues persones tombades a la platja mirant l'horitzó i de cop un li diu a l'altre: 'mira, mira, allà a l'horitzó surt alguna cosa. No la veus?' I l'altre li diu: 'deixa-ho estar, contempla'. 'Com que contempla? Què és allò?' 'No preguntis, contempla!' I l'altre va preguntar, i preguntar, i preguntar. Què és? Què fa? Per què? Va preguntar tant, i tant, i tant, que aquell és el grec que ha arribat a la Lluna, i aquell som els

occidentals. El company que deia “contempla”, aquell és un oriental. Contempla! El budisme, el taoisme, contempla! Deixa't estar. No preguntis. Oi que una posta de sol és preciosa? Nosaltres preguntem com preguntaven els grecs. De tant en tant n'hi ha alguns que trenquen. La contracultura, els *hippies*, els *beatniks*, la generació *beat*, els antisistema, els indignats... Els de la CUP trenquen a Catalunya, ara en aquests moments. No es mouran d'on són. Aquests dies una professora de Barcelona d'història de la literatura catalana deia que tenia por. Ho deia en una entrevista. Tenia molta por. Estava preocupada pel centenari de Llull. Perquè deia que Llull és una persona que crida, que atreu els bojos i que es poden fer presents en algun d'aquests esdeveniments que farem. Però, qui són els bojos? Els bojos deuen ser aquests que estan fora del pensament normal, per dir-ho així, fora del sistema.

Us llegeixo com acaba José Luis Abellán. Diu sobre Llull: “Caballero de la utopía. Ministro de la razón, raciocinador de los más íntimos secretos del amor y del coraje. Da los primeros fundamentos de una ciencia del corazón, *la amancia* (paraula que fa servir Llull diverses vegades). Esboza las ideas esenciales de una lógica universal que presta sentido y unidad a la enciclopedia de las ciencias. Formula con precisión la aspiración a la paz universal mediante la constitución de un organismo universal de las naciones y la implantación del arbitraje obligatorio sometido a la decisión de una autoridad internacional. Lucha con la incomprensión. Se debate contra los grandes de la Tierra. Da generosamente la vida por el ideal. Evidentemente su aventura loca en el pensamiento y en la acción conserva el yo fresco y el riesgo de los más aventurados afanes y es el nervio perenne de toda autentica aventura”. Així acaba. Un bon resum. Perfecte!

Gràcies!

Bibliografia mínima d'aquesta xerrada

- AMADOR VEGA ESQUERRA *Ramón Llull y el secreto de la vida*. Siruela, 2012.
JOAQUIN XIRAU *Vida y obra de Ramón Llull. Filosofía y mística*. Fondo de Cultura Económica, 2014.
VV AA *Ramón Llull y el islam, el inicio del diálogo*. Institut Europeu de la Mediterrània, 2008.
PERE VILLALBA “Ramon Llull essencial. Retrat d'un pare d'Europa”. *La Vanguardia*, 2015.
JOSÉ LUIS ABELLÁN *Historia crítica del pensamiento español*. Espasa-Calpe, 1979.
RAMON LLULL *Llibre de les bèsties*. Sembra, 2015.
RAMON LLULL *Darrer llibre sobre la conquesta de Terra Santa*, 2002.